

Obranné zpravodajství a únor 1948, podíl OBZ na perzekuci důstojnického sboru po únoru 1948.

doc. PhDr. František Hanzlík, CSc. Univerzita obrany Brno

Při analýze únorových událostí roku 1948 jsme se dosud setkávali s obecným konstatováním, že v období let 1945-1948 se komunistické straně podařilo prohloubit vliv v armádě a obsadit významná místa na ministerstvu obrany i na nižších stupních velení. Za hlavní výsledek působení komunistů v armádě bylo považováno to, že armáda nakonec zůstala mimo politické dění a nemohla být „zneužita reakcí“ k zabránění převzetí moci komunistickou stranou.

V publikacích vydaných do roku 1989 je rovněž uváděno, že byly připravovány z pohledu KSČ spolehlivé jednotky, které mohly být v případě potřeby použity ve prospěch komunistů.¹ Dokumenty objasňující působení komunistů v armádě především v době únorových událostí byly do roku 1989 přísně utajovány. Jejich zpřístupnění po roce 1989 a zejména po roce 2000 nám umožňuje alespoň částečně ukázat jakým způsobem, jakými prostředky a metodami se komunisté připravovali na převzetí moci a jakým způsobem k tomu zneužívali obranné zpravodajství pod vedením nechvalně známého Bedřicha Reicina.

Od svého jmenování do čela obranného zpravodajství až do zatčení v únoru 1951 prosazoval Bedřich Reicin krédo: „*Obranné zpravodajství stojí nad zákony a jeho příslušníci nejsou žádnými zákony vázáni*“.²

Obranné zpravodajství budovalo již od roku 1945 rozsáhlé agenturní síť v celé armádě. Dávno před únorem 1948 získávalo, většinou nezákonným způsobem, informace o generálech a důstojnících zastávajících významné pozice a podílelo se na prohlubování vlivu KSČ v armádě. Byly připravovány seznamy těch, kdo byli považováni z hlediska komunistické strany za spolehlivé a také seznamy těch, které bylo třeba v případě nutnosti „eliminovat.“ Do roku 1947 byly zpracovány seznamy důstojníků a generálů až do stupně velitele praporu a hodnosti štábního kapitána s krátkou charakteristikou a vyznačením vztahu ke komunistické straně.³

¹ *Vojenské dějiny Československa*. Díl V. (1945 – 1955), 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1989, ISBN 80-206-0056-6, s. 257, DRŠKA, P.: *Československá armáda v národní a demokratické revoluci 1945 - 1948*, Praha: Naše vojsko, 1979, s. 178.

² NA, fond MNB, 8/6, karton 61.

³ Blíže viz: HANZLÍK, F. *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc v letech 1945-1948*. Themis, Praha 2003, ISBN 80-7312-028-3, s. 155-161.

Sám Bedřich Reicin měl ve svém trezoru složky týkající se generálů a důstojníků, kteří zastávali důležité funkce v armádě. Do těchto složek ukládal veškeré informace získané z různých zdrojů. Zvláště důležité informace ukládal do uzavřených a zapečetěných obálek označených velkým písmenem „N“ v kroužku. Tyto obálky nesměl nikdo mimo něj otevřít.⁴

Jedním z nejdůležitějších zdrojů informací, které Reicin shromažďoval, byly výsledky odposlechu telefonních linek osob, jejichž seznam osobně vypracoval a který postupně doplňoval. Od roku 1946 existovala v budově hlavního štábu zvláštní místnost, která sloužila k odposlechu telefonních hovorů a o které věděl pouze Reicin, velitel spojovacího uzlu mjr. Maláček a příslušníci 5. oddělení HŠ - plk. Ludvík Klen, dále přednosta pátrací skupiny pplk. Richard Mysík a pplk. Jaroslav Pavlíček. Až po převzetí funkce přednosta 5. oddělení se o odposlechové místnosti dozvěděl plk. Josef Musil.⁵ Odposlechy prováděly tři Reicinem vybrané ženy, které nebyly zaměstnány na 5. oddělení a byly vypláceny z tzv. zpravodajského paušálu pátrací skupiny pplk. Mysíkem. Všichni kdo o odposlechu věděli, museli podepsat zvláštní závazek mlčenlivosti. Odposlouchávány byly jak služební tak i soukromé hovory. Na linky, které měly být odposlouchávány byly instalovány kontrolní žárovky, které se rozsvítily v okamžiku, kdy byla linka v provozu. Mezi tím byly odposlouchávány i linky ostatních osob, které nebyly uvedeny v seznamu. Hovory byly nejdříve zaznamenány na magnetofonový pásek a později doslovně přepisovány. Odposlechové zařízení mělo krycí název „Barbora“.⁶

V dubnu roku 1947 převzal odpovědnost nad odposlechy plk. Ludvík Klen. Bedřich Reicin mu oznámil, že ponese odpovědnost za nejtajnější zařízení, které má OBZ k dispozici a to odposlouchávací stanici na hlavním štábu.⁷ Podle pokynů Bedřicha Reicina získal a nechal přísně prověřit osoby, které měly odposlouchávací zařízení obsluhovat. Tři osoby dodal ÚV KSČ (Ferdinanda Löva, Josefa Shona a Josefa Zemana). Čtvrtou osobu, Miladu Švejnhovou, získal osobně plk. L. Klen. Uvedené osoby nebyly zaměstnány na 5. oddělení HŠ MNO, ale byly vedeny jako důvěrníci. Byla jim přidělena krycí čísla a byli vypláceni z tzv. zpravodajského paušálu jako důvěrníci OBZ. Ze strany OBZ se jednalo o porušování tehdy platných zákonů, protože uvedené osoby nebyly řádně zaměstnány a nebylo jim placeno pojištění.

Určení funkcionáři armády a ministři vlády využívali k telefonickému spojení zvláštní síť s názvem Černín. Povolení zřízení linky dával osobně Bedřich Reicin a to i po odchodu

⁴ NA, fond MNB, 8/4, kart. 59

⁵ Tamtéž, 8/10, kart. 66

⁶ AMV, vyšetřovací spis a. č. V 2457 – IV.

⁷ NA, fond MNB 8/10, kart. 66. Výpověď gen. L. Klenu dne 18. září 1951.

na funkci náměstka ministra obrany. Vedle generálů, které Reicin považoval za reakční (gen. A. Liška, gen. A. Hasal, gen. H. Píka, gen. F. Moravec a další, byli odposloucháváni i ministr gen. L. Svoboda, gen. Š. Drgač, gen. Drnec, gen. Květoň, gen. Bulandr, gen. Škvařil, gen. Klapálek a řada dalších.

Informace, získané Beřichem Reicinem z různých zdrojů se staly podkladem pro „opatření“, která byla ze strany obranného zpravodajství činěna v průběhu únorové krize a také podkladem pro následující perzekuce. Před únorem 1948 využíval Reicin získané informace dvojnásobným způsobem. Především k odstranění pro komunisty nepřijatelných osob z významných funkcí v armádě, ale i ve veřejném životě a také k prosazení komunistů nebo jejich příznivců na tyto funkce. V tomto úsilí úzce spolupracoval s ministrem vnitra Václavem Noskem. Oba využívali i obsahu archívů, které získali od sovětské zpravodajské služby.

Z titulu své funkce měl Reicin přístup k nejutajovanějším informacím v rámci armády, ale i ministerstva vnitra, které dával k dispozici vedení KSČ. Byl v úzkém styku nejen s Rudolfem Slánským, ale také s Klementem Gottwaldem a s vedoucím kádrového oddělení ÚV KSČ Ladislavem Kopřivou. Reicin i plk. Jaroslav Procházka, který vykonával funkci přednosta Hlavní správy výchovy a osvěty a patřil k nejbližším spolupracovníkům Reicina, měli kdykoli osobní přístup k čelním představitelům KSČ. Bedřich Reicin sehrál v armádě bezesporu klíčovou úlohu. Na přelomu roku 1947-1948 plnil Reicin úkoly týkající se výhradně armády. Od vedení KSČ obdržel dva rozhodující úkoly:

- 1) Zabezpečit aby armáda zůstala neutrální.
- 2) Připravit vybrané jednotky v armádě k případnému použití ve prospěch komunistů v Praze.

O úloze Bedřicha Reicina v období únorových událostí podává svědectví Bedřich Kopold, který v té době působil na Hlavní správě výchovy a osvěty. Bedřich Reicin si jej vyžádal od šéfa HSVO plk. JUDr. J. Procházky k plnění „mimořádných úkolů“ v době únorových událostí. Podle sdělení Kopolda si počínal Reicin na rozdíl od Procházky, který byl pasivní, velmi energicky. *„Volil různé formy, když nestačily argumenty u ministra nebo náčelníka generálního štábu, prosazoval některé věci, zejména týkající se povyšování přes předsedu personálního komitétu vlády soudruha Noska, přes poslance branného výboru a u vysokých důstojníků přes soudruha Gottwalda. Někdy, těsně před únorem, vyškrtával*

*reakčníky, kteří proklouzli při schvalování na povýšení, přímo z kartáčového obtisku Osobního věstníku.*⁸

Kopold obdržel úkol kontaktovat všechny důvěrníky KSČ na odděleních Hlavního štábu MNO a zajistit, aby Reicinovi osobně hlásili jakékoliv náznaky o „reakční provokace“. Zvláštní zájem projevoval Reicin o Hradní stráž, kde působil i bývalý velitel „zvláštního oddílu“ škpt. Kilián.⁹

Na poradě nejužšího vedení KSČ navrhl Reicin, aby bylo určeno několik spolehlivých vojenských jednotek se spolehlivým mužstvem, kde je větší počet straníků. „Rozhodnutí padlo připravit pro tento úkol tankovou brigádu v Žatci a útvary z posádky Milovice. Reicin mi uložil, abych jel do Žatce a tam s tehdejším osvětovým důstojníkem, kapitánem Cilcem (dnes generálem), učinil příslušná opatření u této jednotky. Podobně byla věc prohovořena s generálem Wegrem, tehdejším velitelem pěchotního učiliště v Milovicích, kterého jsem nakonec musel přivést k Reicinovi a který od něj dostal bližší dispozice. Po těchto opatřeních podával Reicin zprávu s. Gottwaldovi přímo na předsednictvu vlády tak, jak jsem sám viděl, v den, kdy jsem jej na úřad předsednictva vlády doprovázel“, uvádí Bedřich Kopold.¹⁰ Také v Praze byly připravovány jednotky složené ze spolehlivých vojáků pro případné použití. „Jiní soudruzi, například plukovník Kilián, byli Reicinem pověřeni mít v Praze v bojové pohotovosti oddíl složený s komunistů a sympatizujícími“¹¹ Tato opatření byla Reicinem realizována ještě před vyzbrojením lidových milicí.

Podle Kopolda měly být tyto jednotky použity k podpoře komunistů v případě potřeby, pokud by došlo k „ozbrojenému pokusu reakce o puč“.

K úloze Reicina v období února dále dodává: „Neznám všechny okolnosti, které přiměly Ludvíka Svobodu k historickému vystoupení na ustavující schůzi ústředního výboru akční fronty. Myslím však, že spolu s Procházkou měl nemalý podíl na tom, že generál Svoboda se postavil po bok Klementu Gottwaldovi proti vrchnímu veliteli prezidentu Benešovi. I na řadě jiných opatření, která přispěla k tomu, že armáda zůstala v únoru neutralizována, se podílel Reicin.“¹²

Bezprostředně po únorových událostech, kdy vznikaly akční výbory i v armádě se Reicin s Procházkou postavili tvrdě proti jejich působení. Vydali k tomu i oficiální výnos.

⁸ Tamtéž, fond Komise I. Sv. 32, a. j. 795. Pohovor s B. Kopoldem dne 17. 3. 1963.

⁹ Tamtéž. Do té doby působil kpt. Kilián jako velitel bezpečnostního oddílu OBZ, který byl podřízen výhradně Bedřichu Reicinovi.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž, sv. 11, a. j. 198.

Reicin argumentoval tím, že očistu budou vzhledem ke zvláštnostem armády provádět orgány OBZ.

V té době byla zahájena na 5. oddělení HŠ MNO akce, nazývaná samotnými příslušníky oddělení akce APS.¹³ Na studijní skupině 5. odd., kterou v té době vedl pplk. Josef Musil byla utvořena zvláštní podskupina, jejímž úkolem bylo připravovat zprávy o jednotlivých generálech a důstojnících. Zprávy byly zpracovány na základě informací rozsáhlé sítě informátorů a důvěrníků z celé armády. Konečné návrhy pro APS připravoval plk. Bedřich Reicin. O dalším osudu důstojníků a generálů rozhodovaly jeho vlastnoručně uvedené poznámky – „APS“, „Výstraha“, „Ven“, „Ponechat“ nebo „Založit do osobního spisu“. Po projednání v APS parafoval rozhodnutí ministr národní obrany gen. L. Svoboda. Jednotlivé akce byly označovány podle pořadí zasedání APS jako APS 1, APS 2 atd. Celkově bylo z armády v rámci pouňorové očisty propuštěno 2 965 důstojníků a generálů. Většina propuštěných důstojníků a rotmistřů se ničím neprovinila.¹⁴

Reicin patřil také k iniciátorům akce „D“. Jejím účelem bylo zařazení důstojníků, propuštěných z armády do tábora nucených prací (TNP). Realizací celé akce byl pověřen nástupce Reicina ve funkci přednosta 5. oddělení HŠ MNO plk. Josef Musil.¹⁵ Seznamy důstojníků navržených do TNP připravovalo 5. oddělení HŠ podle stanovených kritérií. Přesto, že existovala komise, která měla rozhodovat o oprávněnosti zařazení důstojníků do TNP, fakticky rozhodoval sám Reicin podle svého uvážení, bez ohledu na platné zákony. Odvolací komise působila pouze formálně a ani v jednom případě rozhodnutí Reicina nezměnila. Komise vyřizovala odvolání buď se značným zpožděním nebo vůbec ne. Například o odvolání pplk. Bohumila Dítěte bylo rozhodnuto až 7 měsíců po té, co zemřel v TNP.¹⁶

Celkem proběhlo 6 akcí „D“ označených jako - D-1 – dne 20. 4. 1949, akce D-2 – dne 22. 9. 1949, akce d – dne 10. 11. 1949, akce D-3 – dne 10. 1. 1950, akce D-4 – dne 3. 5. 1950 a akce D-5 – 11. 9. 1950. Poslední dvě akce „D“ proběhly již v době kdy byl ministrem národní obrany Alexej Čepička. Celkově bylo do TNP ve známé věznici na Mírově zařazeno 263 důstojníků, tři v průběhu věznění zemřeli (gen. Hrabovský, plk. Jiří Souhrada a pplk. Bohumil Dítě).

¹³ Tamtéž, fond MNB, 8/2, kart. 57. APS byla zkratka Armádního poradního sboru, který rozhodoval o propuštění generálů a důstojníků z armády. Ministr národní obrany gen. L. Svoboda již jen formálně rozhodnutí APS podepisoval. Byl rovněž členem APS.

¹⁴ O výsledcích a souvislostech pouňorové očisty blíže viz: HANZLÍK, F. *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc v letech 1945-1948*. Themis, Praha 2003, ISBN 80-7312-028-3, s. 213-214.

¹⁵ NA, fond MNB, 8/4, kart. 59.

¹⁶ AMV, vyšetřovací spis a. č. V 2457 – VII.

Podle „Závěrečné zprávy komise pro TNP Mírov“ z léta 1951 bylo z celkového počtu zařazeno do TNP neoprávněně 197 osob. Komise ve zprávě konstatovala, že při zařazování do TNP: „...nerozhodovaly orgány lidové správy, ale jednotlivci, t. j. Reicin, Musil a Šváb.“¹⁷ Vedle neoprávněného zařazení bylo mnoho důstojníků v TNP vězněno, na základě nařízení Reicina schváleného Karlem Švábem i po uplynutí doby, která byla původně stanovena v rozhodnutí, a to bez jakéhokoli důvodu. O odpovědnosti Reicina za věznění osob, které byly v TNP buď neoprávněně nebo po uplynutí doby trestu, svědčí obsah dopisu šestého sektoru MNB ze dne 5. 12. 1950 adresovaný sekretariátu ministra národní bezpečnosti. V něm je uvedeno, že na základě dohody MNO (gen. Musilem) a MNB (náměstkem Švábem) nemohou být z TNP propuštěny žádné osoby, jestliže s tím MNO nesouhlasí. V doložce je uvedeno, že gen. Reicin nedovolil propuštění žádné osoby z Mírova.¹⁸

Velitel TNP v nedatované čtyřstránkové informaci ministru vnitra sděluje počty chovanců, kteří budou na základě požadavku B. Reicina vězněni bez jakéhokoli zákonného důvodu a žádá o rozhodnutí na základě jakého zákonného ustanovení nebo správního opatření bude moci ponechat v TNP Mírov po dubnu 1951 ty chovance, jejichž plný dvouletý pobyt v TNP vyprší.¹⁹

Svým charakterem a důsledky se z akcí „D“ vymykaly akce „d“ a akce „D-5“, do nichž byli převážně zařazeni bývalí zpravodajští důstojníci a důstojníci vyššího věku, kteří bydleli většinou v Praze Dejvicích. Cílem této akce bylo uvolnění jejich bytů. V případě, že byli ochotni se z Prahy vystěhovat na určené místo, mohli být zproštěni od zařazení do TNP. Tuto možnost většina z nich využila. Celkem se jednalo asi o 25 osob.²⁰

Při domovních prohlídkách zatčených vojáků byly zabavovány osobní věci bez pořizování jakýchkoli záznamů. V závěrečné zprávě komise, která prošetřovala okolnosti zařazování vojáků do TNP bylo zjištěno, že v jednom případě zabavili příslušníci Stb a OBZ 45 kusů hodinek, rádio, látky, obleky a další osobní věci bez jakýchkoli záznamů. Podobně bylo postupováno u většiny zatčených. Ani osobám, které byly do TNP zařazeny neoprávněně nebyly zcizené osobní věci po jejich propuštění vráceny. Komise upozorňovala na skutečnost, že ze strany příslušníků Stb a OBZ byly tímto spáchány trestné činy se sazbou od pěti do deseti let.

Samotný tábor nucených prací na Mírově byl komisí označen za tábor „likvidační“. V Závěrečné zprávě se uvádí: „*Název TNP pro tento tak zvaný likvidační tábor byl jen*

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ NA, fond MNB 8/9, kart. 65

²⁰ AMV, vyšetřovací spis a. č. V 2457 - VII

*pláštíkem, který nemá nic společného s tábory nucené práce, které při zakládání měl na mysli zákonodárce, které měly sloužit pro převýchovu osob třídně nepřátelských a hrubým způsobem se provinivších proti naší nové společnosti a vyhýbajících se práci.*²¹

Tragickou stránku působení obranného zpravodajství představují případy, kdy byli k dlouholetým trestům vězení odsouzeni mnozí důstojníci, převážně účastníci odboje za druhé světové války a to na základě prokazatelně vykonstruovaných procesů. Ve výjimečných případech byli jednotlivci odsouzeni dokonce k trestům smrti. Nejznámějším případem byl vykonstruovaný proces s generálem Heliodorem Píkou v němž hrál Bedřich Reicin důležitou roli. Proti gen. Píkovi připravoval „kompromitující“ materiály již v průběhu války v SSSR a především po skončení války v roce 1946. V době kdy byl v čele OBZ, nařizoval sledování gen. H. Píky i odposlech jeho telefonních linek.

Na základě přímého nařízení Reicina sledoval gen. Píku při jeho služební návštěvě v Anglii příslušník 5. oddělení HŠ MNO kpt. Adol Püchler.²² V průběhu sledování gen. Píky došlo k vyzrazení této skutečnosti britské zpravodajské službě. Při prohlídce Püchlerova bytu anglickými příslušníky celních orgánů byl nalezen lístek s číslem automobilu britské admirality. Jednalo se o automobil, kterým vozili hostitelé gen. Píku v průběhu jeho návštěvy.²³ Analýza archívních pramenů ukazuje, že spoluodpovědnost B. Reicina za justiční vraždu gen. H. Píky je nepochybná. V dopise Karlu Švábovi z února 1952 uvádí: „*Vyšetřováním případu gen. Píka zabýval jsem se až do doby mého ustanovení na novou funkci v MNO, t. j. do října 1948, kdy jsem celý materiál odevzdal svému nástupci gen. Musilovi a pak dále, i v nové funkci, jsem z pověření kompetentních činitelů dozíral nad dovedením do konce případu Píka samotného.*“²⁴

Vedle justiční vraždy gen. Heliodora Píky, který patřil podle tehdejších kritérií komunistické strany k „reakčním živlům“ a tím i k třídním nepřátelům KSČ v armádě, nesl Bedřich Reicin spoluodpovědnost i za další justiční vraždy. Tentokrát těch, kdo zcela prokazatelně patřili ke spolupracovníkům obranného zpravodajství. Jednalo se zejména o mjr. Jaromíra Nechanského a mjr. Claudia Šatanu, kteří až do svého zatčení odsouzení prokazovali OBZ a samotnému Reicinovi cenné služby.

Ke spolupráci s OBZ získal mjr. Jaromíra Nechanského Bedřich Reicin dne 6. května 1947. V seznamu spolupracovníků byl veden pod krycím číslem V-601. Zpočátku jej osobně

²¹ Tamtéž.

²² NA, fond MNB, 8/4, kart. 59. Sledování gen. Píky trvalo podle vyjádření kpt. Püchlera 3 týdny.

²³ Blíže viz: HANZLÍK, F. Případ kpt. Adolf Püchler : (svědectví agenta kpt. Adolfa Püchlera o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra v letech 1946–1947. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006. (Svědectví) ISBN 80-86621-21-9, s. 53-56.

²⁴ NA, fond MNB, 8/7, kart. 62.

řídil Bedřich Reicin.²⁵ Později předal Nechanského plk. Ludvíku Klenovi. V době, kdy plk. Ludvík Klen odcházel na funkci přednosta 2. oddělení HŠ MNO, převzal řízení mjr. Nechanského plk. Richard Mysík. V roce 1949 se stal řídicím orgánem mjr. Nechanského na základě rozkazu plk. Mysíka mjr. Otakar Tylš.

Paradoxně byl mjr. Nechanský v době, kdy jej osobně řídil Bedřich Reicin, sledován obranným zpravodajstvím na základě nařízení plk. Mysíka, který nevěděl, že Nechanský je spolupracovníkem OBZ. Proto vyjádřil Mysík při přebírání Nechanského značné překvapení. Ve své pozdější výpovědi k tomu uvádí: „*Já jsem se tomu velmi divil (skutečnosti, že Nechanský je spolupracovníkem OBZ – pozn. aut.) neboť jsem po Nechanském šel.*“²⁶ Informace o negativním postoji Nechanského k poúnorovému vývoji, které získal od svých důvěrníků, přitom Mysíkovi předával mjr. Otakar Tylš, který se stal posledním řídicím důstojníkem Nechanského. V souhrnné zprávě o vyhodnocení výsledků gen. L. Klena ze 17. listopadu 1952 je uvedeno: „*Řídící orgán hlásil hned na počátku spolupráce Reicinovi, že Nechanský nerad pracuje a je silně podezřelý z dublerství.*“²⁷

Spolupráce s Nechanským byla ukončena v srpnu 1949. Krátce po té navštívil Nechanský Josefa Smrkovského v Praze. Vyjádřil nespokojenost s tím, že při povyšování byl opět opomenut a že mladší důstojníci nižších hodností byli opakovaně povýšeni a mají vyšší hodnost než on. Zároveň vyjádřil názor, že k němu není důvěra a k tomu dodal: „*Snad je to proto, že jsem se stýkal s těmi západáky. Ale to jsem dělal na přání Reicina.*“²⁸ Mjr. Jaromír Nechanský byl nakonec ve vykonstruovaném procesu odsouzen k trestu smrti a popraven.

Stejnou tragédií skončila i spolupráce mjr. Claudia Šatany s obranným zpravodajstvím. Šatana stejně jako mjr. Nechanský působil v průběhu války na Západě. Bezprostředně po únoru 1948 v průběhu provádění tzv. očisty důstojnického sboru od reakčních živlů se oba ocitli na seznamu důstojníků, kteří měli být z armády odstraněni. Na přímý zásah Bedřicha Reicina a Josefa Musila byli oba v armádě ponecháni.

Podle vyjádření kpt. Otakar Tylše získal mjr. Šatanu ke spolupráci s OBZ asi v roce 1947 Bedřich Reicin. Jeho úkolem bylo udržovat styky s pracovníkem americké ambasády pplk. Footem.²⁹ Ve zprávě o průběhu pozdějšího vyšetřování mjr. Šatany se uvádí, že byl získán ke spolupráci s OBZ již v roce 1946. Jeho řídicími důstojníky byli postupně příslušníci

²⁵ Tamtéž, 8/2, kart. 57.

²⁶ NA, fond Komise II., sv. 47, a. j.791.

²⁷ Tamtéž, fond MNB, 8/2, kart. 57. S největší pravděpodobností se jednalo o vyjádření plk. R. Mysíka z doby, kdy přebíral řízení Nechanského od B. Reicina.

²⁸ Tamtéž, 8/4, kart. 59. Mjr. Nechanský se znal s Josefem Smrkovským z doby Pražského povstání.

²⁹ Tamtéž, 8/2, kart. 57.

5. odd. HŠ MNO škpt. Hašek, škpt. Jindra, mjr. Tylš a nakonec škpt Nosek.³⁰ Výpis agenturního svazku mjr. Šatany obsahuje záznamy o požadavcích pplk. Footeho na získání informací z armády. První záznam nese datum 3. 8. 1948, poslední dne 21. září 1949. Přehled obsahuje data celkem 37 schůzek mjr. Šatany s pplk. Footem nebo jeho spolupracovníky.³¹

Stejně jako mjr. Nechanský byl i mjr. Šatana sledován obranným zpravodajstvím a důvěrníci OBZ přinášeli zprávy a informace o jeho názorech, které vyjadřoval před svými blízkými spolupracovníky a přáteli. Důstojníci 5. oddělení, kteří získávali informace o mjr. Šatanovi nevěděli, že je agentem OBZ.

Začátkem října 1948 projevil Šatana přání odjet do ciziny jako vojenský atašé do Belgie, Švýcarska nebo Washingtonu. Současně si podal i písemnou žádost na 2. oddělení HŠ MNO, do jehož kompetence návrhy na vyslání vojenských přidělců spadaly. Ze strany řídicího důstojníka mjr. Otakara Tylše mu bylo vysvětlováno, že je zatím pro obranné zpravodajství nenahraditelný.³² Nakonec byl mjr. Šatana po téměř dalším roce práce pro obranné zpravodajství zatčen pro údajnou špionáž ve prospěch USA. Byly u něj nalezeny „kompromitující“ materiály, svědčící o jeho spolupráci s pracovníky ambasády USA. Dlužno dodat, že se jednalo o materiály, které měl předat pplk. Footemu se souhlasem B. Reicina a J. Musila.

Na jeho námitky, že je spolupracovníkem 5. oddělení mu bylo vyšetřovatelem sděleno, že se jedná o přísně utajovanou informaci. Údajně proto uvedl vyšetřovatel, že s ním budou sepsány dva protokoly. První o tom jaké materiály měl předat Američanům a druhý o tom, že je spolupracovníkem obranného zpravodajství a plnil úkoly na základě nařízení OBZ. První protokol, který se stal základem pro obžalobu byl sepsán, druhý nikoli.

Na základě vykonstruovaného obvinění byl mjr. Šatana odsouzen dne 10. května 1950 Státním soudem pro zločin vyzvědačství k trestu smrti. Jak uvedl později předseda senátu, který rozsudek vynesl, byl dán předchozí souhlas k vynesení trestu smrti tzv. „bezpečnostní pětkou“.³³ Odvolání i žádost o milost byly zamítnuty. Za službu obrannému zpravodajství byl „odměněn“ trestem smrti. Když byl vydán katovi pokyn k provedení rozsudku pronesl mjr. Šatana poslední větu: „*Umírám nevinně, nikdy jsem proti vám nebojoval*“.³⁴

Ve vyhodnocení protokolů k případu Šatana z roku 1952 je uvedeno, že se nedá přesně zjistit, kdo měl přímý zájem na tom, aby byl popraven. Zároveň je vysloven názor, že na jeho

³⁰ AMV, vyšetřovací spis a. č. V 2457 – III.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž.

odstranění měl osobně zájem Bedřich Reicin a skupina jeho nejbližších spolupracovníků. Hlavním důvodem byl fakt, že příliš mnoho věděl o celém případu předávání informací pracovníkům americké ambasády po schválení nejvyššími představiteli obranného zpravodajství.³⁵

Již v roce 1952 při prošetřování případu mjr. Claudia Šatany je konstatováno: „Skutková zjištění jeví se pro posouzení viny a uložení absolutního trestu naprosto nedostatečná.“³⁶

Obranné zpravodajství se podílelo bezprostředně po únoru 1948 a v období bezprostředně následujícím rozhodující měrou na perzekuci důstojnického sboru československé armády, která byla navíc realizována v převážné míře v rozporu s tehdy platnými zákony. Jednoznačnou odpovědnost za spáchané nezákonnosti nesou tehdejší vedoucí činitelé obranného zpravodajství, především gen. Bedřich Reicin a gen. Josef Musil.

Ironií osudu zůstává, že i oni skončili na popravišti stejně jako několik jejich nevinných obětí a dokonce rovněž tak na základě zcela, nebo převážně vykonstruovaných politických procesů. Bedřich Reicin byl popraven v prosinci roku 1952, Josef Musil o rok a dva měsíce později v lednu roku 1954. Za skutečné zločiny jichž se oba prokazatelně dopustili, však již spravedlivě potrestání být nemohli.

Použité prameny a literatura:

Národní archiv Praha:

fondy - Komise I, Komise II, 3/10, 100/45, 100/24, Z 1480

Archív Ministerstva vnitra ČR (použit název archívu v době studia archívních pramenů):

fondy – Vyšetřovací spisy, a. č. V – 2457, Zvláštní vyšetřovací spisy, a. č. ZV – 124.

Vojenský ústřední archiv Praha,

fondy: 100/52, Alexej Čepička, kvalifikační listina Bedřicha Reicina,

Použitá literatura:

DRŠKA, P.: *Československá armáda v národní a demokratické revoluci 1945 - 1948*, Praha: Naše vojsko, 1979

HANZLÍK, F. *Únor výsledek nerovného zápasu*, Prewon, Praha 1997, 253 s.

HANZLÍK, F., POSPÍŠIL, J., POSPÍŠIL, J. *Sluha dvou pánů*. Lípa – A. J. Rychlík, Vizovice 1999, ISBN 80-86200-18-3, 445 s.

HANZLÍK, F., POSPÍŠIL, J. *Soumrak demokracie*. Lípa – A. J. Rychlík, Vizovice 2000, ISBN 80-86093-43-3 208 s.

HANZLÍK, F. *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc v letech 1945-1948*. Themis, Praha 2003, ISBN 80-7312-028-3, 360 s.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

HANZLÍK, F. *Případ kpt. Adolf Püchler : (svědectví agenta kpt. Adolfa Püchlera o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra v letech 1946–1947.* 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2006. (Svědectví) ISBN 80-86621-21-9

HANZLÍK, F., VONDRÁŠEK, V. *Armáda v zápase o politickou moc v letech 1945 – 1948,* MO ČR – AVIS, Praha 2006. ISBN 80-7278-356-4, 399 s.

KAPLAN, K. *Nekrvavá revoluce.* Mladá fronta, Praha 1993.

Kaplan, K. *Poslední rok prezidenta.* Doplněk. Brno 1994. ISBN 80-85765-31-4. 174 s.

Kaplan, K. *Pět kapitol o únoru.* Doplněk. Brno 1997. ISBN 80-85765-73-X. 557 s.

Kaplan, K.: *StB o sobě.* Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu. Praha 2002. ISBN 80-902885-8-8. 437 s.

Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989., Sešity 2. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Praha 2006, 2. vydání. ISBN 80-86621-09-X, 294 s.

Vojenské dějiny Československa. Díl V. (1945 – 1955), 1.vyd. Praha: Naše vojsko, 1989, ISBN 80-206-0056-6,

Použité zkratky:

AMV – Archív Ministerstva vnitra ČR Praha

HSVO – Hlavní správa výchovy a osvěty

HŠ MNO – Hlavní štáb ministerstva národní obrany

KSČ – Komunistická strana Československa

MNB – ministerstvo národní bezpečnosti

NA – Národní archív Praha

OBZ – obranné zpravodajství

Stb – Státní bezpečnost

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

VÚA – Vojenský ústřední archív Praha

TNP – tábory nucených prací